

U završnom poglavlju *Mjesto i značenje Ivana Lučića Luciusa u europskoj i hrvatskoj historiografiji* (str. 138-146) uspoređuju se Lučićeva metodološka načela i njihova provedba s djelima Franje Petrića i Matije Vlačića Ilirika te zaključuje da je Lučić "umnogome pošao dalje ..., a ima li se na umu da je načela povijesnog istraživanja primijenio na povijest hrvatskog naroda, pripada mu neosporni primat" (str. 145). "Nadovezujući se na vrhunska djela renesansne historiografije (F. Petrić, M. Vlačić, C. Baronije, J. Bodin), Lučićev je opus uključen u vrhunska djela europske erudicije XVII. stoljeća. U europskim razmjerima Lučićevo djelo, upravo s obzirom na primijenjenu metodologiju, valja ubrojiti u ona djela europske historiografije koja su anticipirala ne samo djela Jeana Mabillona i Gottfrieda W. Leibniza, već i modernu znanstvenu historiografiju XIX. stoljeća" (str. 146).

Na kraju knjige nalazi se zaključak (str. 147-148), sažeci na engleskom i njemačkom jeziku (str. 153-165), kazala osobnih i zemljopisnih imena (str. 167-179) i sadržaj.

Monografija o личности, životu i znanstvenom djelu hrvatskog povjesničara Ivana Lučića Luciusa vrijedno je i istraživačima korijena hrvatske povjesnice zasigurno nezaobilazno djelo. Pisana perom vrsnog znalca povijesnih vrela, autora niza vrijednih studija o stvaraocima hrvatske historiografije, knjiga se odlikuje jezgrovitim i čitkim stilom, bogatstvom novih podataka i, prije svega, kritičkom prosudbom utemeljenom na poznavanju, iščitavanju i valorizaciji raznovrsne arhivske građe, rukopisa i stručne literature. Svojim metodološkim pristupom, odabirom i prezentacijom građe, monografija o ocu hrvatske historiografije odličan je poticaj za slična djela o ostalim istaknutim predstavnicima hrvatske historiografije prošlih stoljeća.

Lovorka Čoralić

Danica BOŽIĆ-BUŽANČIĆ, *Južna Hrvatska u europskom fiziokratskom pokretu. Pokret za obnovu gospodarstva, gospodarske Akademije, ogledni vrtovi i poljodjelske škole druge polovice XVIII. i početka XIX. stoljeća*, (Književni krug Split, Povijesni arhiv u Splitu, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Split, 1995., 416 str.)

U izdanju Književnog kruga Split, Povijesnog arhiva u Splitu i Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a u sklopu znanstvenog projekta Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu: *Hrvatska 18. i 19. stoljeća - protomodernizacija i hrvatski narodni preporod* i izdavačkog projekta Književnog kruga Split *Gospodarska povijest Dalmacije XVIII. i XIX. stoljeća*, objavljena je u Splitu 1995. knjiga *Južna Hrvatska u europskom fiziokratskom pokretu. Pokret za obnovu gospodarstva, gospodarske Akademije, ogledni vrtovi i poljodjelske škole druge polovice XVIII. i početka XIX. stoljeća* dr. Danice Božić-Bužančić.

Tokom XVIII. stoljeća, u doba prosvjetiteljstva, javljaju se mnoge ideje i pokreti s težnjom napretka koji je najvidljiviji na području gospodarstva. Ovaj napredak bio je rezultat obnove i gospodarskog uspona mnogih europskih zemalja, u svezi s kojim se javljaju i mnoge nove ideje i misli o gospodarstvu: fiziokratske škole u Francuskoj i tzv. klasične gospodarske škole u Engleskoj. Fiziokratizam i njegove škole predstavljaju ekonomsku misao i reformatorski

pokret u sklopu feudalnog društva, a obje ove škole zauzimaju merkantilističke stavove o uzroku i načinu povećavanja narodnog bogatstva. Najznačajniji predstavnik fiziokratskog pokreta bio je Francuz Francois Quesnay (1694.-1774.) koji ga naziva poljodjelskim sustavom dok ga tek njegov učenik Dupont de Nemours naziva fiziokratizam što označava "vladavinu prirode". Sljedbenicima ove ideje jedini je izvor bogatstva zemlja i njezini proizvodi, a trgovina i manufakturna proizvodnja su sporedne djelatnosti podređene ratarstvu. Stoga sljedbenici fiziokratizma teže poboljšanju uvjeta života seljačkoga stanovništva koje je, prema njihovu mišljenju, jedini proizvodni sloj. Fiziokratizam je dakle bio koncepcija gospodarstva utemeljena najprije na poljodjelstvu. Kako je Europa uvidjela potrebu unapređenja poljodjelstva, u pojedinim njenim djelovima javljaju se akademije kao prve stručne i znanstvene udruge koje su okupljale najistaknutije umove iz svih društvenih slojeva, a unutar kojih se ispoljavaju fiziokratske misli i gospodarski preobražaji zemalja u kojima su djelovale.

Dr. Danica Božić-Bužančić u ovoj knjizi uvodi nas u sistem gospodarskih društava nastalih u Dalmaciji pod utjecajem fiziokratskog pokreta (Akademija u Splitu, Kaštel-Lukšiću, Zadru i Dubrovniku) te nam daje opsežnu studiju o djelatnosti svake od ovih akademija. Pregledom knjige stječe se uvid u razinu fiziokratske misli razdoblja obilježenog prvim pokušajima gospodarskog preobražaja Dalmacije, a zatim se očituju utjecaji akademije preko pismenih svjedočanstva njihovih istaknutih članova i u izgledu oglednih vrtova i perivoja imućnih plemića i građana Dalmacije.

Knjiga je pisana na osnovi znanstveno-istraživačkog pristupa samoj temi i njezino objavljivanje ima u hrvatskoj historiografiji posebno značenje jer je ona ujedno i prvo djelo koje daje sintetički prikaz akademija u hrvatskoj povijesnoj znanosti. Kroz djelo je vidljivo kako su utjecaji europskih fiziokratskih misli potakli gospodarski razvoj u gradskim društvima feudalne Dalmacije u kojima su do tog vremena dominirali kolonatski odnosi u poljoprivredi.

Djelo počinje predgovorom koji predstavlja i prvo poglavlje (str. 7-10). U uvodu (str. 11-17) autorica se kratko osvrće na pojavu fiziokratskih misli u Francuskoj, a zatim prikazuje kako se ove misli prihvaćaju u drugim dijelovima europskog kontinenta. Pri tome posebnu pozornost posvećuje osnivanju akademija u pojedinim europskim zemljama. U zaključnom dijelu uvodnog (drugog) poglavlja autorica prikazuje prilike u Dalmaciji u drugoj polovici XVIII. stoljeća. Tako nas upoznaje s brojem stanovnika, koji se prema kraju stoljeća lagano povećavao, strukturom stanovništva, vjeroispovijesti, mletačkom vladavinom itd.

U trećem poglavlju (str. 29-152) vrlo detaljno obrađuje se Gospodarsko društvo (Akademija) u Splitu. U općem dijelu obrađeno je osnivanje Akademije, Statut Akademije. Rad Akademije podijeljen je na nekoliko faza: 1. od osnivanja 1767. do smrti dr. Mollnara koji je bio zaslužan za njezino osnivanje; 2. djelovanje Akademije od 1783. do kraja mletačke vladavine; 3. razdoblje prve austrijske vladavine u Dalmaciji; 4. razdoblje francuske uprave (1806.-1813.); 5. prestanak djelovanja Akademije (točna godina nije poznata). U sklopu općeg dijela obrađeni su i članovi Akademije. Drugi dio posvećen je njenom djelovanju na području poljodjelstva i zanatstva već prema gore navedenim fazama. Posebni dio posvećen je ribarstvu i preradi ribe u sklopu Akademije. Autorica u ovom poglavlju obrađuje još i splitska predgrađa i polja XVIII. stoljeća u usporedbi s katastarskim podacima prve polovice XIX. st. i odraz Akademije na tom području.

Četvrto poglavlje (str. 153-190) posvećeno je poljodjelskom duštvu ili poljodjelskoj školi - Akademiji u Kaštel Lukšiću. Djelovanje ove Akademije obrađeno je kroz razradu njenih početaka 1788. do prestanka njenog djelovanja 1807. Ovdje su također obrađeni njeni članovi.

Sljedeće poglavlje (str. 191-218) posvećeno je oglednim vrtovima istaknutih fiziokrata na području Trogira i Kaštela u sklopu kojeg su posebno mjesto zauzeli perivoji obitelji Micheili Vitturi u Kaštel Lukšiću i ogledni vrt i perivoj Ivana Luke Garanjina, kasnije Fanfonja Garanjin, u Trogiru.

U šestom poglavlju (str. 219-250) obrađuje se Gospodarsko-literarna (agrarna) akademija u Zadru na sličan način kao i prethodne navedene ustanove, dakle od njenog osnivanja 1787. do prestanka djelovanja početkom XIX. stoljeća.

Sedmo poglavlje (str. 251-260) bavi se odjecima fiziokratskih ideja u Dubrovniku gdje je također osnovana Akademija koja je prvenstveno bila znanstvena.

Autorica u sljedećem poglavlju (str. 261-272) govori prvenstveno o pokušajima osnivanja, planovima i vizijama poljodjelskih škola u Dalmaciji u drugoj polovici XVIII. stoljeća i početku XIX. stoljeća. U sklopu poglavlja tako su obrađene sljedeće teme: *Ogledne-praktične, neformalne poljodjelske škole, Planovi o poljodjelskim školama u djelima Ivana Luke Garanjina, Plan Jurja Parčića o poljodjelskoj školi u Šibeniku i Djelovanje na ovom području u devetnaestom stoljeću.*

U devetom poglavlju (str. 273-280) autorica kroz knjižnicu *Garanjin* prikazuje kako je moga izgledati knjižnica jednog intelektualca-fiziokrata koja prema popisu iz 1796. ima 110 stranica popisa knjiga abecednim redom. Glavnina ove knjižnice ulazi u grupu primijenjene znanosti: opća djela, šumarstvo, agrokemija, ratarstvo, gajenje žitarica, krmnog i industrijskog bilja, voćarstvo, vinogradarstvo, maslinarstvo, stočarstvo, proizvodi domaćih životinja, vrtlarstvo, povrtlarstvo, cvjećarstvo, pčelarstvo, uzgoj svilene bube itd. Iz gore navedenog vidljivo je veliko bogatstvo jedne takve fiziokratske knjižnice.

U desetom poglavlju (str. 281-290) sadržan je zaključak i sažeci na talijanskom (str. 291-299) i engleskom (str. 300-308) jeziku.

Knjiga je dopunjena popisom kratica (str. 309), popisom korištenih arhivskih fondova (str. 309-310), popisom literature (str. 311-319), kazalom imena (str. 403-411) te obogaćena sa četrdesetak slika, ilustracijama i sa sedam priloga na talijanskom jeziku (str. 323-402).

Bez ikakve sumnje, ova će knjiga naći svoje mjesto unutar hrvatske povijesne znanosti kao prvo djelo u nas koje cjelovito predstavlja razvoj fiziokratskih ideja i djelovanje gospodarskih akademija u Dalmaciji. Stoga će svima koji se zanimaju za gospodarsku povijest novoga vijeka i fiziokratske ideje na europskom i našem prostoru, kao i onima koji se bave istraživanjem povijesti Hrvatske XVIII. i XIX. stoljeća, ovo djelo predstavljati neizostavnu literaturu.

Mladen Tomorad